

Таким образом, можно говорить о том, что под влиянием концепции международного права развития в праве международной торговли оформилось существование двух режимов: общего, основанного на принципе взаимности и не предполагающего никакой асимметрии в обязательствах государств; и преференциального, базирующегося на предоставлении в одностороннем порядке льгот и послаблений развивающимся странам (сюда же можно отнести нормы, которыми на государства возлагаются идентичные обязательства, но при реализации которых требуется (или разрешается) учитывать индивидуальные особенности (в том числе уровень развития) сторон правоотношений, а также положения, регламентирующие предоставление развивающимся странам помощи в исполнении международных обязательств).

ЧАЙКОВСЬКИЙ Ю. В.

Національний університет «Одеська юридична академія»,
доцент кафедри міжнародного права та міжнародних відносин,
кандидат юридичних наук, доцент

ПОГЛЯД РІЗНИХ РЕЛІГІЙ НА НЕОБХІДНІСТЬ МІЖНАРОДНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ

В становленні міжнародного права значне місце належить релігії. Досить авторитетним є християнський напрям пояснення виникнення ідеї й періодизації міжнародного права, положення якого засновані на тезі, що причина відсутності ідей міжнародного спілкування у період до міжнародного права крилась у відсутності визнання особистості людини у стародавньому світі. Тому потрібно було насамперед знищити ці ідеї, що глибоко укорінились в античному устрої, внести в світ нові, свіжі погляди, висунути на передній план людину. Саме християнство взялося виконати це, й міжнародне право з'являється, за християнською теорією, внаслідок народження, поширення по всьому світі і сприйняття цим світом великого космополітичного релігійного вчення.

Якщо історично прослідити шлях становлення ідей міжнародного права, то його не можна пов'язувати напряму з якимось певним договором чи формацією. Такі глобальні для людства питання слід розглядати в контексті цивілізаційного підходу, тобто становлення ідей міжнародного права безпосередньо пов'язане зі становленням цивілізації. Однак треба підкреслити, що релігія не тільки є загальною рисою усіх цивілізацій, але й водночас визначала і визначає особливості тієї чи іншої цивілізації.

Так, наприклад, панування індуїстської релігії визначило особливий тип індуської цивілізації. Індуїстська релігія детально регламентувала все суспільне життя, що значною мірою вплинуло на знеособленість людини. Кастовість наказує строго визначений образ життя й поведінки, виключає можливість відходу індивіда від релігійних традицій й звичаїв. Індуїстське право починається з обов'язків, а не з прав особи. Звідси й терпимість до міжнародного права. Звідси й терпимість до інших релігій, принципів, вчень й правових систем.

Християнська свідомість зафіксувала перехід від переважно колективної соціальної природи людини до індивідуалістичної внаслідок розпаду родових відносин. Формувався погляд на людину як на творіння, що володіє свободою волі, що сприяло виникненню ідеї особистої свободи, а відповідно й ідеї прав людини. Християнська релігія, невід'ємна від західноєвропейської цивілізації, особливо на ранніх етапах її формування і поширення припускала відомі рамки свободи індивіда, право вибору між добром та злом, ідею рівності всіх людей перед Богом, можливість спасіння безсмертної душі кожного індивіда, жорстко не пов'язаного із певним народом, класом, спільністю.

Специфічне китайське правосприйняття сформувалось під впливом релігійно-філософських концепцій даосизму, конфуціанства й легізму. По відношенню до права і правового регулювання суспільних відносин в китайській цивілізації склалось негативне відношення, оскільки людина або підкоряється дао — першопричині всього сущого за даосизмом, і є неактивною, сприймаючи належний рух речей, або, згідно конфуціанству, займає активну життєву позицію, проте мета єдина — гармонія світу людини зі світом природи, дотримання у зв'язку з цим гармонійної поведінки. Призначення ж права — сприяння досягненню гармонії у суспільстві. Навіть конкретні рішення обов'язково повинні відповідати принципам справедливості й гуманізму і норми моралі переважають будь-які регулятори суспільних відносин в китайській філософії права, а це означає, що китайське право позитивно відноситься лише до такого міжнародного права, що вкладається в межі моральних устоїв китайської цивілізації.

З точки зору ісламу, сучасне міжнародне право, як система права, створено здебільшого європейськими державами, відображає насамперед їх інтереси, оскільки на протязі багатьох століть неєвропейські держави не були залучені до процесу створення міжнародно-правових норм. Щодо можливості існування міжнародного права, мусульманське право припускає добровільне, свідоме підпорядкування індивіда спільності, заснованій на розпорядженнях ісламу, який є одночасно і «вірою в державу». Висунення ідеї міжнародного права як домагань до влади в контексті ісламської культури означає для мусульманства посягання на непорушність релігійних засад. Саме така реакція викликана здебільшого сприйняттям міжнародного права як правової системи, створеної

ззовні, поза ісламом, а саме, здебільшого, європейськими державами. Ісламська концепція міжнародного права є інтегральною частиною ісламської концепції права. Тому для ісламу характерна думка стосовно відсутності різниці між релігією, правом та мораллю. Ісламське міжнародне право являє собою сукупність припустимих ісламом норм й звичаїв, що регулюють взаємовідносини мусульманських держав й мусульман з немусульманськими державами, а також з індивідуумами-немусульманами у Світі й поза Світом Ісламу. Проте примирення традиційних цінностей ісламу з основними принципами сучасного міжнародного права ставить за мету сучасна наука ісламського міжнародного права.

Європейська цивілізація, заснована на християнській релігії, залишала більше свободи вибору індивіду, носила зачатки персоноцентризму. Християнська релігія сприяла наданню людині вибору між добром і злом, відкриттю шляхів до вдосконалення своїх якостей. Християнство висуває ідею рівності всіх людей перед Богом, рівність всіх як грішників. Якщо в ранньому іудаїзмі проблема відносин з Богом ставилася як «Бог — народ», що відображало пануючі принципи колективного мислення, то з диференціацією суспільних форм життя і виділенням індивіда в цій системі ця ідея трансформується в ідею особистої винагороди праведника, в ідею особистої подяки і порятунку. З часом, справжнє духовне значення християнства значною мірою було прикрито зовнішніми ритуалами, і релігія втратила ці паростки персоноцентризму.

Таким чином, стався певний історичний парадокс. Раннє християнство, висунувши ідею рівності всіх перед Богом, потім в період середньовіччя догматизувало і ритуалізувало релігію, заперечило індивідуальність людини. Проте, християнська теорія походження міжнародного права заслуговує на особливу увагу у порівнянні з іншими теоріями.

Проте спільною для всіх релігій тезою є наявність регулятора суспільних відносин, будь то природа, Бог, Аллах і т.ін. Це надсуспільне є втіленням справедливості і добра. Отже, прагнення врегулювання існуючого світопорядку є тією спільною рисою всіх релігійних вчень, що знайшла своє втілення у появі міжнародного права.